

Nyky-suomen sanakirjan VI osa valmistunut

Nyky-suomen sanakirja. Valtion toimeksiannosta teettänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Päätoimittaja Matti Sadeniemi. 6. osa, Ts — Ö. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1961. 776 s. + täydennyksiä 32 s.

Nyky-suomen sanakirjan VI osan ilmestyminen viime vuoden lopulla merkitsi käytännöllisen kielenviljelymme kannalta tärkeimmän sanakirjahankkeen toteutumista ja yli kolme vuosikymmentä kestäneen toimitustyön päättymistä. Teoksen ilmestymistä on luonnehdittu vuosisataistapahtumaksi kiellemme kehityksen historiassa. Nyky-suomen sanakirja on tärkeä osa 1900-luvun elävää suomalaista kulttuurihistoriaa.

Nyky-suomen sanakirja on laadittu laajojen kirjallisuudesta ja murteista varta vasten poimittujen aineskokoelmien pohjalta. Varsinaista edeltäjää ja mallia sillä ei ole, eikä se niin ollen kuljeta mukanaan aikaisempien sanakirjojen perintöä, niin kuin tekevät aikaisemmin ilmestyneet sanakirjat. Voi sanoa, että jokainen siihen otettu sana edustaa 1900-luvun alkupuolella puhuttua ja kirjoitettua suomen kieltä.

Rajavuodeksi on asetettu 1880; ennen sitä julkaistusta kirjallisuudesta on sanakirjaan otettu aineksia vain Aleksis Kiven teoksista sekä Kalevalasta ja Kan-telettaresta.

Ajassa taaksepäin on »nyky-suomi»-käsitteen raja ollut suhteellisen helppo piirtää, mutta tämä teoksen nimi edellyttää myös jatkuvasti kehittyvän kielen seuraamista ja ajassa eteenpäin siirty-

vän rajan mukana pysymistä. Tässä suhteessa Nyky-suomen sanakirjan VI osa on esimerkillinen. Paitsi että siihen on otettu kolmikymmensivuinen täydennysosa se osoittaa monella muullakin tavoin virkeää pyrkimystä seurata aikaansa. Se ei pohjaudu yksinomaan aikaisempiin poimintoihin, vaan siihen on tullut tuoreita aineksia jatkuvasti ja miltei kaikilta nyky-suomalaisen elämän aloilta. Arkielämän nykykieltä edustavasta sanomalehdistöstä on saatu runsaasti esimerkkejä, jotka mitä parhaiten kuvastavat jokapäiväistä kielenkäyttöä. Niinpä *verhoilu*-sanan käyttöä valaisemaan on otettu ilmoituksena käytetty lause »Verhoilutyöhön tottunut mies saa paikan». Tuoreen tuntuinen ja aivan eilispäivän historiaa kuvastava on täydennyksiin otetun *hakusaarto*-sanan kohdalla oleva uutinen »Virkamiesliitto ja Suomen Valtionoppikoulujen opettajaliitto julistivat valtion oppikoulujen opettajien virat ja toimet hakusaartoon».

Sanojen käyttöä selventävät lauseet tuntuvat olevan huolella valittuja ja — mikä myös on suuri ansio — pirteitä ja eläviä. Usein saattaa esimerkiksi valittu lause olla jo sinänsä riittävä selitys, tai siitä näkyy ainakin se yhteys, jossa nyky-päivän suomalainen sanan tavallisimmin kuulee. Niinpä *nimistöjaos* on tutuin konneksiossa *Sanakirjasäätiön nimistöjaos* ja

ainakin tavalliselle helsinkiläiselle *ulkoilmateatteri* nimessä *Vallilan ulkoilmateatteri*. *Uutinen*-sanan kohdalle on keksitty ottaa mm. lyhyt ja tuttu *STT:n uutisia*. *Vetysuperoksidi* taas on saanut selitykseksi ja täydennykseksi *vetysuperoksidilla valkaistut hiukset*, ja missäpä muussa sitä niin usein tapaisikaan.

Ajan tasalla pysyttelemistä osoittaa senkin, että sanakirjaan on otettu mukaan myös koululaisten ja varsinkin helsinkiläisten slangisanastoa. Täydennyksien joukossa ovat mm. *pimu*, *pinko* ja *pinkoa*, joita voidaan pitää arkityyliin jo melkoisen vakiintuneina. Sen sijaan sellainen ahdasalainen »muresana» kuin *fillari* olisi voinut jäädä odottamaan seuraavaa täydennysosaa. Sillehän on tavallisessa kielenkäytössä merkitykseltään tarkkarajainen vastine *polkupyörä*, eikä sen käyttöleveyskään kai vielä edellytä sen mukaan ottamista. Rajankäynti ei tälläkään suunnalla ole helppoa.

Uusia sanoja Nykysuomen sanakirja on pyrkinyt niin ikään uskollisesti kirjaamaan, ja varsinkin lisäyssiivuilla on edustava kokoelma viime aikoina syntyneitä uudissanoja. Tässäkin on tietysti noudatettu harkintaa. Kenties olisi kuitenkin ollut aiheellista osoittaa jollakin tavoin, ettei sana tai johdos vielä ole yleisesti käytetty, vaikka sitä suositetaan. Saattaahan käydä niin, että *ehostaa* ei vakiinnukaan *meikkaamisen* si-

jalle tai *voimala voimalaitosta* korvaamaan. Sanakirjassa ne kuitenkin vielä vuosikymmenienkin kuluttua esiintyvät täysikasvuisina ja tasavertaisina käytössä olevien sanojen rinnalla. Sitä paitsi olisi oma mielenkiintonsa tietää heti sanakirjan perusteella, onko esim. oudolta kuulostava *vaimola* suositettu uudissanahdote vai onko sitä jossakin aikaisemmin käytetty *haaremin* synonyymina.

Toisaalta taas Nykysuomen sanakirjan kaltainen teos on mitä parhain uudismuodosteiden vakiinnuttaja. Sen tärkeimpiä tehtäviään on juuri edistää käytännöllistä kielenviljelyä. Se on joutunut ottamaan kantaa moniin oikeakielisyyksyksiin, ja voi arvata, että monet seikat ratkeavat sanakirjan ehdottaman käytännön mukaisesti. Siitä on jo nyt tullut suosittu kielenopas, johon on totuttu luottamaan.

Nykysuomen sanakirja ei ole kuitenkaan pelkästään normatiivinen ja käytännön tarpeita palveleva hakuteos. Suomen kielen tutkimuksenkin kannalta se on suurteos, ja sen arvo tulee säilymään, vaikka sen ajankohtaisuus vähenekin. Siihen on elävästi, asiallisesti ja ennen kaikkea luotettavasti tallennettu 1900-luvun alkupuolella puhutun ja kirjoitetun suomen kielen perusaineokset sekä nykyisiä että tulevia tutkijoita var-
ten.

OLAVI NUUTINEN